

geen proces vond plaats waarbij het niet aan alle betrokkenen, de verdachten inbegrepen, min of meer scherp voor ogen stond dat er heel wat belangrijker 'dieven' en 'moordenaars' waren die volmaakt vrijuit gingen: de Duitsers.

Het spreekt vanzelf dat die devaluatie van de rechtspraak zich slechts geleidelijk gemanifesteerd had – even geleidelijk als het door de bezetter bedreven onrecht. Met name in de allereerste periode van de bezetting kon menigeen denken dat de rechtspraak, zij mocht dan 'in naam van het recht' bedreven worden in plaats van 'in naam der koningin', een even 'normaal' karakter zou blijven dragen als de gehele Nederlandse samenleving. Het bleek een illusie.

Dat die rechtspraak van ouds een maatschappelijke functie van primaire betekenis vervulde, behoeft geen betoog: wetsovertreders werden gestraft, er waren colleges die uitspraken deden in de talloze gedingen die uit de persoonlijke sfeer, uit het economisch leven, uit de ambtelijke verhoudingen of uit de sociale wetgeving voortvloeiden, andere colleges tenslotte waarbij belastingplichtigen beroep konden aantekenen tegen opgelegde aanslagen. Dit Nederlandse stelsel van rechtsbedeling was in de loop van eeuwen gegroeid. Het was anno 1940 even weinig volmaakt als de maatschappij waarvan het de uitdrukking was, maar het behoeft een vergelijking met de systemen van rechtsbedeling die men elders kende, niet te duchten. Politieke machthebbers hadden er geen directie invloed op; dat vond zijn duidelijkste uitdrukking in het feit dat rechters, eenmaal benoemd (zij bleven dan tot hun zeventigste jaar in functie), door de regering niet afgezet konden worden. De mogelijkheden van beroep die de Nederlandse rechtsbedeling kende, kwamen het gevoel van rechtszekerheid ten goede: van de uitspraken in eerste instantie van de raden van beroep voor de sociale verzekering en van die van de ambtenarenrechter kon in beroep worden gegaan bij de te Utrecht gevestigde Centrale Raad van Beroep, civiele en strafrechtelijke zaken konden, voorzover mogelijkheden van beroep wettelijk openstonden, successievelijk van de kantonrechter gebracht worden voor de rechtbank, van de rechtbank voor het gerechtshof, en werd dan cassatie aangetekend, dan kwam de zaak voor de Hoge Raad der Nederlanden.

's Lands hoogste rechtscollege, in Den Haag gevestigd, telde achttien leden; zij waren in '40 over drie Kamers verdeeld: voor burgerlijke zaken, voor strafzaken en voor belastingzaken. De Hoge Raad was namelijk ook de appèl-instantie voor belasting-aangelegenheden waarin in eerste instantie de Raden van Beroep der Directe Belastingen uitspraak deden.

Deze gehele rechtsbedeling vond plaats op grondslag van wetten die, telkens aan de maatschappelijke ontwikkeling en aan de verschuivende normen aangepast, door de Staten-Generaal goedgekeurd waren. De